

of these artistic events in the course of time have been revealed. The main Ukrainian orchestras and places of their performances are commented. The article is useful for directors of orchestras, conductors and organizers of concert tours.

ДІАЛЕКТИЧНА ПРИРОДА СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ, ЇХ РОЗВИТОК ТА ФОРМУВАННЯ

УДК: 128+159.9

ВАРЕ І. С.

У статті розглядається специфіка процесу формування та розвитку системи смисложиттєвих орієнтацій особистості в період навчання у вузі. Вивчена діалектична природа системи смисложиттєвих орієнтацій особистості.

***Ключові слова:** смисложиттєві орієнтації, студенти-психологи, розвиток, формування, цінності.*

ДИАЛЕКТИЧЕСКАЯ ПРИРОДА СМЫСЛОЖИЗНЕННЫХ ОРИЕНТАЦИЙ ЛИЧНОСТИ, ИХ РАЗВИТИЕ И ФОРМИРОВАНИЕ

И. С.ВАРЕ

В статье рассматривается специфика процесса формирования и развития системы смысловых ориентаций личности в период обучения в вузе. Изучена диалектическая природа системы смысловых ориентаций личности.

***Ключевые слова:** смысловые ориентации, студенты-психологи, развитие, формирование, ценности.*

DIALECTICAL NATURE OF LIFE ORIENTATIONS PERSONALITIES, THEIR DEVELOPMENT AND FORMATION

I. Vare

The article deals with the specifics of the process of formation and development of life orientations of the person in the period of study at the university. Studied dialectical nature of life orientations of the individual.

***Keywords:** meaning of life orientation, psychology students, development, formation, values.*

Деструктивні тенденції у суспільстві, міждержавні і міжнаціональні конфлікти із застосуванням військової сили значно посилити навантаження на емоційну та інтелектуальну сферу людини, що вимагає належної психологічної підтримки і допомоги. Це обставина, зокрема, висуває відповідні вимоги до організації навчально-професійної діяльності студентів-психологів, до яких відноситься врахування їхніх смисложиттєвих орієнтацій.

В даному контексті психологічне дослідження проблеми формування смисложиттєвих орієнтацій студентів-психологів набуває особливого значення. Динамічні та змістовні зміни смислових і життєвих орієнтацій сучасних студентів вимагають їх детального вивчення з метою своєчасної організації адекватної моделі соціумної та професійної активності молоді. На думку С. Л. Рубінштейна, завдання психологічного дослідження полягає у відстеженні закономірностей розвитку нових форм психіки [9, с. 92].

У сучасній вітчизняній науці інтерес дослідників звернений до різних аспектів: а) професійної діяльності суб'єкта (Г.О.Балл, С.Д.Максименко, В.О.Моляко, В.В.Рибалка, Н.В.Чепелєва, Т.С.Яценкота ін.); б) професійної підготовки психологів, їх особистісних якостей і регулювання їхньої діяльності (Ж.П.Вірна, Л.В.Долинська, Н.І.Пов'якель, О.П.Саннікова, В.А.Семиченко,

Н.В.Чепелева, Н.Ф.Шевченко та ін.); в) динаміки смислово-ціннісної сфери психолога (Н. О. Антонова, Т. А. Вілжжаніна, Н. І. Іванцев, Т. А. Кадикова); г) вузівського етапу становлення та розвитку особистості (Б.Г.Ананьєв, М.Й.Боришевський, Н.І.Іванцев, Н.О.Коваль, С.Д.Максименко, Л.В.Разживіна, В.І.Слободчиков та ін.).

Вивчається проблема сенсу життя і змістовних життєвих орієнтацій (Г.В.Акопов, О.О. Бодальов, А.О.Деркач, Д.О. Леонтєв та ін.), взаємозв'язок смисложиттєвої проблематики та професійної діяльності (А.А. Алімов, О.О. Бодальов, Л.Е.Орбан-Лембрик, В.Е.Чудновський та ін.)

Смисложиттєві орієнтації розглядаються як вищий рівень структурної організації системи особистісних смислів, що визначає загальний підхід людини до навколишнього світу і самої себе, який задає напрямки її поведінки і діяльності (О.М. Леонтєв, С.Л. Рубинштейн, А.В. Серый, І.В.Ульянова и др.).

Смисложиттєві орієнтації можуть розглядатися як: а) складні соціально-психологічні утворення, обумовлені життєвими обставинами і взаємодійними між людьми; б) детермінанти спрямування та меж самореалізації; в) наслідок (підсумок) визначення життєвих цілей у відповідності з певною системою цінностей, пов'язаних з ідеєю самореалізації, яка конкретизується в життєвих планах і стратегіях.

У сучасній психології смисложиттєві орієнтації особистості вивчають: а) з позиції їх психологічної суті, тобто з точки зору формування і розвитку психічних процесів, що обумовлюють систему орієнтування в смислах життя та її зміст; б) як результат взаємодії об'єктивних і суб'єктивних детермінант цього розвитку.

Якщо розглядати поняття «смисложиттєві орієнтації» через звернення до значення слова «орієнтування», що виражає процес і результат, то в першому випадку воно передбачає певний досвід і знання як основу судження про значення предметів і явищ для індивіда, а в другому воно являє собою мету, сформовану на основі тих чи інших мотивів, яка є детермінантою переходу від постановки мети до її здійснення за допомогою відповідних стратегій і операцій. Зазначені явища здійснюються за допомогою пізнавальних і вольових процесів, що ґрунтуються на рефлексії, і виражають ставлення людини до суб'єктивної та об'єктивної реальності. Вживання слова «орієнтування» разом зі словом «життя» (процес і результат орієнтування в житті) вказує на такі аспекти, як зміст, цілі, цінності, ідеали, пріоритети, спрямованість, мотиви, установки, від яких, власне, і залежить зміст життєвої позиції особистості.

Якщо проблему смисложиттєвих орієнтацій розглядати в контексті їх формування, то на перший план висувається така ознака, як «надання певної форми чому-небудь». У нашому ж випадку формування вказує на присутність в понятті смисложиттєвих орієнтацій ознаки впливу психологічних, особистісних, соціальних, економічних факторів.

У контексті нашого дослідження формування ми розглядаємо як цілеспрямований вплив умов навчання у вузі (соціальна, інформаційна, міжособистісна середовище) на розвиток смисложиттєвих орієнтацій студентів-психологів.

Якщо проблему формування смисложиттєвих орієнтацій розглядати з точки зору «формуальної» парадигми, то відповідного значення набуває класифікація, в якій вказується на існування прямих й опосередкованих впливів [3, с. 52]. До прямих впливів відносяться: 1) ситуативне, мимовільне прагнення вплинути на поведінку іншого; 2) ситуативний, довільний вплив як процес використання засобів, адекватних обраній меті; 3) довільно складно цільова поведінка як об'єктивація стійкої системи цілей особистості; 4)

спонукання іншого до дії з об'єктом без вказівки на спосіб її виконання; 5) спонукання іншого до дії з об'єктом як інструктаж про застосування способів, прийомів, правил тощо [3, с. 52].

Опосередковані впливи у наведеній класифікації є наступні: 1) простий інструментальний вплив, в якому вплив на об'єкт є засобом впливу на суб'єкта; 2) послідовний інструментальний вплив на об'єкт (об'єкти), що викликає бажані зміни у поведінці суб'єкта; 3) послідовний інструментальний вплив на об'єкт, продиктований системою цілей і ставить за мету внести бажані зміни в поведінку іншого; 4) послідовний складний інструментальний вплив на об'єкти, продиктований системою цілей і має на меті внести бажані зміни в поведінку іншого; 5) послідовний складний інструментальний вплив як екстеріоризація стійкої системи цілей, що складається з низки впливів на об'єкт (об'єкти), котрі впливають на групу і через неї на суб'єкт [3, с. 52].

Теоретичний аналіз смисложиттєвих орієнтацій у межах структурно-функціонального підходу (О.Г. Асмолов, Е.З. Басина, Б.С. Братусь, В.К. Вилонас, Д.О. Леонтьев, О.М. Леонтьев, Є.В. Субботський, І.В. Ульянова і др.) дозволяє виділити в процесі формування і розвитку смисложиттєвих орієнтацій наступні етапи: а) усвідомлення значущості матеріальних і духовних життєвих цінностей в образі світу (механізми ідентифікації та інтеріоризації); б) виникнення особистісних смислів як ціннісно-смислових орієнтирів, їх зміна в процесі життєдіяльності під впливом мотиваційної та діяльнісної сфери (механізм усвідомлення); в) індивідуалізація смислових орієнтацій (механізм рефлексії); г) локалізація орієнтування в просторово-часовій площині (механізм конкретизації смислообразів, смисложиттєвих перспектив); 5) вибудовування власної ціннісно-смислової ієрархії, освоєння соціо-екзистенціальних ролей (механізм співвідпорядкування Я-концептів у відповідності з регламентами, правилами, програмами, планами).

Публікації з проблеми смисложиттєвих орієнтацій особистості (Л.І. Божович, Т.А. Виложанина, Д.О. Леонтьев, О.С. Резцов, А.В. Серий, І.В. Ульянова, М.С. Яницький) дають підставу для судження про їх залежності від факторів: а) соціокультурних (рівень культури суспільства; характер соціалізації; наявність соціальної установки; якість соціокультурної комунікації; характер взаємодії людини з соціокультурним оточенням; слідування традиціям; соціальна активність, сім'я); б) морально-етичних (ціннісний і моральний спектр життєвих явищ, врахування вимог суспільної моралі; рівень духовноморального розвитку особистості, моральний досвід); в) особистісні (емоційно-вольові, когнітивні, мотиваційно-потребові); г) світоглядних (розвиненість індивідуального світогляду, ставлення до світу, характер взаємодії з навколишнім середовищем, адекватна оцінка моделей світоустрою, широта зв'язків людини зі світом); д) психолого-педагогічних (когнітивна складність навчально-професійного простору, незалежність суджень; асертивність, допитливість, громадська спрямованість особистості); е) економічних (характер економічних процесів у суспільстві, вибір професії, рівень освіти і професійної кваліфікації, ставлення до трудової діяльності) [8, с. 103].

Якщо розглядати проблему смисложиттєвих орієнтацій з точки зору розвитку особистості, то ми повинні відзначити їх системну залежність. Рухливі сили розвитку особистості укладені в діяльності, стверджував С. Л. Рубінштейн, у внутрішніх протиріччях між формами все більш свідомої діяльності особистості на вже досягнутому нею рівні розвитку і тим новим змістом, яким людина оволодіває. У ході цієї діяльності розвиток не тільки проявляється, але і відбувається [10, с. 158]. У цьому основа формування особистості. Її психічні здатності є не тільки передумова, але і результат вчинків

і дій. В них людина не тільки виявляється, але і формується і розвивається [10, с. 642].

Сказане означає, що розвиток смисложиттєвих орієнтацій відбувається в діяльності, визначається її змістом, є і передумовою, і результатом здійснення діяльності.

Якщо в міркуваннях виходити з таких ознак поняття розвитку, як саморух, зміна об'єкта в часі (необоротне, спрямоване, закономірне), виникнення нового якісного стану [12 с. 128], то ми необхідним чином приходимо до висновку про ендогенну природу смисложиттєвих орієнтацій, які тим не менше схильні в тій чи іншій мірі впливам з боку фізіологічних процесів в організмі індивіда (біологічне дозрівання), навчання, прямих об'єктних впливів, якими характеризуються процеси формування.

Зазначимо, що орієнтація індивіда на ті чи інші цінності, їх домінування в індивідуальній ціннісній системі може бути обумовлена дією відповідних психологічних механізмів її формування, найбільшою мірою притаманних даній стадії індивідуального розвитку. З цього випливає важливість врахування не стільки ступені сформованості / несформованості системи орієнтації конкретної людини, стільки рівня її розвитку, який визначається домінуванням у ній тих чи інших цінностей [14].

В основі розвитку закладено принцип детермінізму (залежність психіки від способу життя), відповідно до якого кожне явище має свою об'єктивну основу та матеріальну причину [2, с. 126]. Індивід у своєму розвитку має соціально детерміновану «потребу бути особистістю». Розглядаючи себе в життєдіяльності інших людей, він починає існувати в них, визначаючи ступінь своєї «здатності бути особистістю», реалізуючи цю здатність у соціально значущій діяльності [2, с. 316].

Детермінованість життєдіяльності суб'єкта світом, яка виражається в смислових зв'язках, розвиваючись, переходить у свою діалектичну протилежність — здатність суб'єкта активно діяти, цілеспрямовано змінюючи свій життєвий світ. Будь-який розвиток має передбачає руйнування звичного смислу і відтворення смислу нового [5].

Розвиток психіки розглядається як процес, в якому кількісні ускладнення і зміни переходять в якісні і призводять до новоутворень. У розвитку проявляються внутрішні суперечності між старими і новими психічними утвореннями [10, с. 91].

Дихотомічний поділ у вивченні життєвого орієнтування особистості виражає способи ставлення до себе — об'єктний («Я» як об'єкт) і суб'єктний («Я» як суб'єкт). Об'єктне та суб'єктне ставлення до себе реалізується в когнітивній активності, емоційних реакціях і в системі дій, спрямованих на себе [11].

Діалектичне протиріччя у житті суб'єкта укладено в протистоянні між біологічної тенденцією до гомеостазу, до інертності, стійкості стереотипів та необхідністю оволодіти новими засобами задоволення виникаючих потреб. Шлях вирішення цього конфлікту полягає в регуляції взаємодії середовища і індивіда, інтеграції, вироблення нових методів, смислів і більш досконалих, гнучких способів вирішення життєвих завдань [4].

У ряді досліджень ця стратегія протиставляється процесу адаптації і пристосування смислів у контексті життєвого орієнтування. Адаптація в даному випадку перешкоджає розвитку нових особистісних смислів (В.Е. Чудновський, Г.О. Вайзер, З.К. Голишева, О.Г. Дунаєва і др.).

Руйнування звичного смислу і відтворення смислу нового сприяє розвитку мотиваційно-цільових, інтелектуально-змістовних і рефлексивно-оцінних

компонентів сфер особистості. Особливістю динаміки смисложиттєвих орієнтацій є набуття нових смислів. Нові смисли формують нові вектори і орієнтири життєвого шляху. Діалектична взаємодія великих і малих смислів в ієрархії смисложиттєвих орієнтацій визначає дихотомію даного явища [5].

Із цього випливає, що розвиток особистості обумовлює формування смисложиттєвих орієнтацій, динаміку в смисловій системі цінностей і пріоритетів, загальну спрямованість життя суб'єкта як цілого.

Виходячи з психологічного положення про єдність розвитку і навчання, можна припустити певну ступінь впливу процесу навчання на розвиток смисложиттєвих орієнтацій студентів-психологів. За даними дослідження Т.А.Виложаніної, оволодіння професією, підвищення інформативності в галузі психології стимулюють процеси усвідомлення смислів, їх рефлексії, розширюють контекст осмислення власних дій, розвивають внутрішній світ [1].

Серед найважливіших факторів, які впливають на особистісний розвиток майбутнього психолога, виділяються об'єктивні (предмети, засоби і результати діяльності) і суб'єктивні (розумове і соціальне «визрівання», досконалість моральної та духовної свідомості, гармонійність системи ціннісних орієнтацій) [13].

Виходячи із значущості соціальної ситуації розвитку особистості, можна вважати, що смисли, цінності, ідеали середовища формують смисли і цінності студента. Професіограма (система ознак професії), перелік бажаних психологічних характеристик, наявність яких сприяє успішному виконанню професійної діяльності є визначальними у формуванні цінностей студента-психолога.

В якості основного механізму професійного розвитку розглядається розвиток Я-концепції при співвіднесенні досвіду власних досягнень із соціальними вимогами, при ідентифікації із значущим іншим і програвання різних соціальних ролей.

Професійну самосвідомість складають наступні компоненти: когнітивний (як професіонал); регулятивний (дії, спрямовані на регулювання професійної діяльності); оцінно-емоційний (оцінка себе як професіонала). Професійний і особистісний розвиток дорослої людини в різних фазах її життєдіяльності характеризуються тісним взаємозв'язком. Індивідуальні характеристики людини (установки, потреби, інтереси, рівень домагань, особливості інтелекту та ін.) впливають на вибір професії і перебіг професійної адаптації, можуть сприяти формуванню професійної майстерності та творчого підходу до трудової діяльності, а також і перешкоджати професійному становленню. Професійна діяльність надає зворотний вплив (позитивний або негативний) на особистісний онтогенез, наприклад, на формування самооцінки, самоствлення тощо [6].

Специфіка процесу формування системи смисложиттєвих орієнтацій особистості визначається дією різних внутрішніх і зовнішніх факторів: рівнем розвитку когнітивної та емоційно-вольової сфери, особливостями соціального середовища, характером і формою психологічного впливу. Формування смисложиттєвих орієнтацій студентів-психологів здійснюється шляхом оптимальної регламентації навчально-професійної діяльності.

Висновки. На підставі викладеного можна гіпотетично припустити, що смисложиттєві орієнтації формуються за умови: а) відповідності цінностей середовища і індивіда (гомогенна система); б) домінування цінностей середовища (експансивна гетерогенна система); в) домінування цінностей індивіда (захисна гетерогенна система).

Література

1. Віложаніна Т.А. Динаміка ціннісно-сислової сфери особистості в процесі професійного становлення майбутніх психологів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец.19.00.07. «Педагогічна та вікова психологія» / Т.А.Віложаніна. – К., 2006. – 22 с.
2. Вступ до загальної психології: програмний довідник / Уклад. Л.К. Велитченко. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2010. – 404 с.
3. Велитченко, Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу. Монографія / Л.К.Велитченко. – Одеса : ПНЦ АПН України, 2005. – 355 с.
4. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии / Г.С.Костюк // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М. : Наука, 1969. – С. 118-152.
5. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А.Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
6. Мингалиева М. Р. Фазы и проблемы развития взрослой личности / М. Р.Мингалиева // Психология зрелости и старения. – 2003. – № 3 (23). – С. 31-42.
7. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. /Ж. Пиаже. – М. : «Просвещение»,1969. – 659 с.
8. Резцов А. С. Модель формирования смысложизненных ориентаций у студентов гуманитарного вуза. /А.С.Резцов // Педагогическое образование в России. – 2012. – Выпуск № 4. – С. 102-110.
9. Рубинштейн С.Л.Избранные философско-психологические труды, основы онтологии, логики и психологии / С.Л.Рубинштейн. – М. : Наука, 1997. – 463 с.
10. Рубинштейн С.Л. Основыобщей психологии/ С.Л.Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2008. – 713 с.
11. Сарджвеладзе Н.И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой / Н.И. Сарджвеладзе. – Тбилиси : Мецниереба, 1989. – 204 с.
12. Философия: Энциклопедический словарь / Под ред. А.А. Ивина. – М. : Гардарики, 2004. – 1072 с.
13. Фурман А.А. Ціннісно-орієнтаційні чинники особистісного розвитку майбутніх психологів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец.19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»/ А. А. Фурман. – Одеса, 2009. – 20 с.
14. Яницкий М.С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М.С. Яницкий. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. – 204 с.

DIALECTICAL NATURE OF LIFE ORIENTATIONS PERSONALITIES, THEIR DEVELOPMENT AND FORMATION

I.Vare

Abstract. *In modern psychology, the meaning of life orientation of the individual studied in terms of their psychological essence, the point of view of formation and development of mental processes that lead to life-orientation of the system and its contents, and also as a result of the interaction of objective and subjective determinants of this development. Formation and its features, acts as a targeted influence on the development of meanings life orientations of students of psychologists under the influence of certain factors during the period of study at the university. A feature of the dynamics of meanings life orientation is acquiring new meanings and new meanings form new vectors and orientations of life.*

The dialectical interaction of large and small meanings in the hierarchy of meanings vital orientations dichotomy defines this phenomenon. On the basis of the provisions of the unity of the psychological development and education, we can assume a certain degree of influence on the development of the learning process life orientations of students - psychologists. Professional and personal development of an adult in the different phases of his life are characterized by a close relationship. The specifics of the process of forming a system of meanings life orientations of the person determined by the influence of various external and internal factors: the level of development of cognitive, emotional and volitional characteristics of the social environment, the nature and form of the psychological impact, and the formation of meanings vital orientations of psychology students carried out by the optimal regulation of educational and professional activities.

ВПЛИВ РЕФОРМИ 1932 РОКУ НА РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

37+378. 6 + 371. 2: 74/76

Пугіна О. А.

На основі ухвали ЦВК СРСР після 1932 р. реформа художньої освіти уніфікувала всі навчальні заклади художньої вертикалі України. Нова організація навчального процесу в інститутах та технікумах мистецтва була обов'язковою для всіх закладів. Одним з нововведень була раціонально організована безперервна виробнича практика та впровадження педагогічної концепції соцреалізму.

Ключові слова: *художня освіта, виробнича практика, соцреалізм.*

На основе постановления ЦИК СССР после 1932 г., реформа художественного образования унифицировала все учебные заведения художественной вертикали Украины. Новая организация учебного процесса в институтах и техникумах искусства была обязательной для всех заведений. Одним из нововведений была рационально организована непрерывная производственная практика и внедрение педагогической концепции соцреализма.

Ключевые слова: *художественное образование, производственная практика, соцреализм.*

INFLUENCE OF REFORM OF 1932 ON DEVELOPMENT OF ARTISTIC FORMATION OF SOUTH OF UKRAINE

Puhina Olga

Based on the decision of the CEC of the USSR after the 1932 reform of art education unified all schools of art vertically Ukraine. The new organization of the educational process in institutes and colleges of art was mandatory for all institutions. One of the innovations was rationally organized continuous manufacturing practices and pedagogical introduction to the concept of socialist realism.

Keywords: *art education, work experience, social realism.*